

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы акча-кредит саясаты жөнүндө отчет

Улуттук Банк Башкармасынын
2010-жылдын 11-августундагы №62/1
токтому менен кабыл алынган

Акча-кредит саясатындагы негизги тенденциялар

2010-жылдын биринчи чейрегинде инфляциялык тобокелдиктердин сакталып тургандыгына байланыштуу Улуттук банк өз ноталарынын эмиссиясынын көлөмүн 1,0 млрд. сомго жакын деңгээлде кармап турган. Мында, Улуттук банктын эсептик чени 1 пайызга жакын деңгээлде өзгөрүп турган. Коммерциялык банктарга 550 млн. сом суммасында «овернайт» кредиттери берилген. Валюта рыногунда Улуттук банктын таза сатуусу январь-март айларында 52,3 млн. АКШ долларын түзгөн, бул 2009-жылдын ушул эле мезгилиндеги 149,1 млн. АКШ долларына салыштырганда, дээрлик үч эсеге төмөн. Акча базасы Улуттук банктын валюта интервенцияларынын, ошондой эле каражаттарын Улуттук банктын эсебине кайтарып берүүнү (87,7 млн. АКШ доллары жана 1 081 млн. сом) жүзөгө ашырган Өнүгүү фондусунун операцияларынын эсебинен 4,2 пайызга кыскарган.

Улуттук банк, 2010-жылдын экинчи чейрегинде апрель жана июнь айларындагы саясий окуялардын натыйжасында, көзөмөлдүк маселелерине катар эле, банк тутумунан депозиттердин агылып чыгышы шартында, банк тутумунун ликвиддүүлүгүн жана туруктуулугун камсыз кылуу маселелерине да өзгөчө көңүл бурган. Банк тутумундагы ликвиддүүлүктүн төмөндөшүнөн жана мамлекеттик бюджеттин абалынын начарлашынан улам мамлекеттик баалуу кагаздардын бардык түрлөрүнө суроо-талаптын кыскаргандыгы жана алар боюнча кирешелүүлүктүн жогорулагандыгы байкалган. Мындай шарттарда Улуттук банк, ноталардын жүгүртүүдөгү көлөмүн 2010-жылдын март айынын акырындагы 1,0 млрд. сом деңгээлинен ушул эле жылдын июнь айынын акырына карата 200 млн. сомго чейин жеткирүү максатында, өз ноталарынын эмиссияларынын көлөмүн апрель айында олуттуу кыскарта баштаган. Мында Улуттук банк, апрель айында Улуттук банктын эсептик чени байланыштуу болгон жүгүртүү мөөнөтү 28 күндүк гана ноталардын жайгаштыруу менен 7 жана 14 күндүк ноталарды жайгаштыруу боюнча аукциондорду өткөрүүнү убактылуу токтоткон. Эсептик чен апрель айында өсө баштаган жана май айында 3,5 пайызга жеткен. Ал эми июнь айында анын өсүшү токтоп, айдын акырында 2,7 пайызга чейин төмөндөгөн. Берилген «овернайт» кредиттеринин көлөмү 843 млн. сомго чейин көбөйгөн.

2010-жылдын экинчи чейрегинде ички валюта рыногунда валюталык депозиттердин агылып чыгуусуна, экспорттук пайдадан түшүүлөрдүн төмөндөөсүнө, девальвациялык күтүүлөрдүн өсүшүнө байланыштуу, чет өлкө валютасына суроо-талаптын олуттуу көбөйүшү белгиленген. Улуттук банк алмашуу курсунун кескин өзгөрүшүн текшилөө максатында, валюта тооруктарында накталай эмес долларларды сатуунун көлөмүн көбөйткөн. Чет өлкө валютасына ички суроо-талаптан тышкары, дүйнөлүк рыноктордо доллардын позициясынын бекемдөө тенденциясы да алмашуу курсуна кошумча басым жасаган.

Бүтүндөй алганда, 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында Улуттук банктын АКШ долларын таза сатуу көлөмү банктар аралык валюта тооруктарында 140,2 млн. АКШ долларын түзгөн (2009-жылдын биринчи жарым жылдыгында таза сатуу 153,9 млн. АКШ долларын түзгөн). Улуттук банктын бүтүмдөрүнүн үлүшү банктар аралык валюта тооруктарындагы операциялардын жалпы көлөмүндө 2009-

жылдын биринчи жарым жылдыгындагы 55,4 пайызга салыштырганда отчеттук мезгилде 48,1 пайызды түзгөн. Бүтүндөй алганда, кароого алынып жаткан мезгил ичинде АКШ долларынын расмий курсу сомдун курсуна карата 6,5 пайызга, 46,9746 сом/АКШ долларына чейин өскөн (2009-жылдын 1-чейрегинде 9,8 пайызга, 43,2810 сом/АКШ долларына чейин). Бүтүндөй кароого алынып жаткан мезгил ичинде акча базасы 41 млрд. сомду түзүү менен дээрлик өзгөргөн эмес.

Улуттук статистика комитетинин (УСК) маалыматы боюнча биринчи жарым жылдыкта керектөө бааларынын индексинин өсүшү 4,1 пайызды түзгөн (2010-ж. июнь айы/2009-ж. декабрь айы), жылдык мааниде инфляция 3,6 пайызды түзгөн (2010-ж. июнь айы/2009-ж. июнь айы).

Депозиттердин агылып чыгуусуна жана милдеттүү резервдердин өлчөмүн 9,5 пайыздан 8 пайызга чейин төмөндөтүлүшүнө байланыштуу, милдеттүү резервдердин көлөмү бүтүндөй кароого алынып жаткан мезгил ичинде 35,6 пайызга, 2,3 млрд сомго чейин кыскарган.

Отчеттук мезгил ичинде Банктарды рефинансылоонун адистештирилген фонду (БРАФ) өз ишинин жигердүүлүгүн арттырган. БРАФтын кредиттик портфели жыл башында 66 млн. сомдон июнь айынын акырында 129,7 млн. сомго чейин көбөйгөн. Мамлекеттик баалуу кагаздар портфели 496,6 млн. сомду түзгөн. Мында, кредиттөөнүн көбөйүүсү үчүн шарт түзүү максатында 2010-жылдын май айында БРАФтын кредиттик ресурсунун наркын аныктоо үчүн базалык чен 8 пайыздан 7 пайызга чейин төмөндөтүлгөн. Ошону менен бирге эле, бул фонддун пайыздык чендин өлчөмүн аныктоо үчүн бирдиктүү оңдоо коэффициенти 1 (бир) деңгээлинде белгиленген. Жыйынтыгында, БРАФтын ресурстарынын наркы коммерциялык банктар үчүн 7 пайызды, ал эми түпкү карыз алуучулар үчүн – 12 пайыздан (ипотекалык кредиттөө) 17 пайызга чейинкини (микрофинансылоо) түзөт.

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк тутумунда коммерциялык банктардын суммардык активдеринин деңгээли 23,5 пайызга, депозиттик база 23,4 пайызга жана капитал 28,9 пайызга төмөндөгөн. Ушул эле учурда, кредиттик портфель 2,2 пайызга көбөйгөн ошондой болсо да, алмашуу курсунун таасирин эске албаганда, банктардын кредиттик портфели 0,7 пайызга кыскарган.

Бүтүндөй алганда, 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында экономикалык өсүш арымынын 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы анын 2 пайызга кыскаруусуна салыштырганда, 5,0 пайызга чейин көбөйүүсү байкалган. Экономиканын өсүшү өнөр жай өндүрүшү жана алтынды активдүү өндүрүү менен бирге өткөн жылдагы «төмөнкү базанын» эффектиси менен камсыз болгон.

Алдын-ала алынган маалыматтар боюнча 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында төлөм теңдеминин сальдосу 11,5 млн. АКШ доллар өлчөмүндө терс мааниде түптөлгөн (ал эми, 2009-жылдын тиешелүү мезгилинде 288 млн. АКШ доллар өлчөмүндө оң түптөлгөн). Жеке адамдардын акчалай которуулары боюнча агылып кирүүлөр 491,8 млн. АКШ доллар чегинде түптөлгөн, бул 2009-жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн 18,2 пайызга ашык. Отчеттук мезгилдин акырына карата дүң эл аралык камдардын көлөмү 1 568,4 млн. АКШ долларын түзгөн, бул 4,2 айлык товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн импортун жабат (2009-жылдын ушул эле мезгилинде дүң эл аралык камдардын көлөмү товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн 4,6 айлык көлөмүн жапкан).

Акча-кредиттик көрсөткүчтөрдүн динамикасы

Акча базасы жыл башынан тартып 0,1 пайызга төмөндөө менен 2010-жылдын июнь айынын акырына карата 41 005,4 млн. сомду түзгөн (2009-жылдын ушул эле мезгилинде кыскаруу 1,6 пайызды түзгөн).

Акча базасынын түзүмүндө жүгүртүүдөгү нак акчалардын үлүшү 2010-жылдын башталышындагы 87,0 пайыздан ушул эле жылдын июнь айынын акырында 90,1 пайызга чейин көбөйгөн, буга ылайык коммерциялык банктардын Улуттук банктагы корреспонденттик эсептериндеги каражаттарынын үлүшү 13,0 пайыздан 9,9 пайызга чейин азайган.

M0 банктардан тышкары акча жыл башынан тартып 4,3 пайызга көбөйүү менен 2010-жылдын июнь айынын акырына карата 35 341,3 млн. сомду түзгөн (2009-жылдын тиешелүү мезгилинде 5,1 пайызга кыскаруу байкалган).

M2 акча массасы 2010-жылдын июнь айынын акырына карата 45 916,0 млн. сомду түзүү менен ушул эле жылдын башталышына салыштырганда 5,6 пайызга көбөйгөн (2009-жылдын тиешелүү мезгилинде 4,9 пайызга кыскаруу байкалган), бул банктардан тышкары акчалардын 4,3 пайызга жана улуттук валютадагы депозиттердин 10,1 пайызга көбөйүүсүнүн эсебинен жүргөн.

Чет өлкө валютасындагы депозиттерди камтыган¹ M2X кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын көлөмү отчеттук мезгилдин акырына карата 57 131,7 млн. сом чегинде катталган жана жыл башынан тартып дээрлик өзгөргөн эмес (өткөн жылдын ушул эле мезгилинде 3,8 пайызга кыскаруу байкалган), ал эми M2X түзүмү өзгөрүүгө дуушар болгон: кеңири мааниде колдонулуучу акча массасына кирген депозиттердин жалпы көлөмүнүн 6,3 пайызга азаюусу менен банктан тышкары акчалардын 4,3 пайызга көбөйүүсү, анын ичинде улуттук валютадагы депозиттердин 10,1 пайызга көбөйүүсү менен чет өлкө валютасындагы депозиттердин 17,8 пайызга кыскаруусу белгиленген.

Чет өлкө валютасындагы депозиттерди камтыган M2X кеңири маанидеги акчаларды жүгүртүү тездиги 2010-жылдын башталышына салыштырганда 4,2 ден отчеттук мезгилдин акырына карата 3,8ге чейин төмөндөгөн.

Инфляция: корутундулар жана тенденциялар

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде республикада өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда баалардын жалпы деңгээлинин жогорулоосу байкалган. УСКнын берген маалыматтарына ылайык, баалардын жалпы деңгээлинин өсүшү өткөн жылдагы ушул эле көрсөткүчтүн 0,6 пайызга өсүшүнө каршы, жыл башынан тартып 4,1 пайызды түзгөн. Ошондой болсо да, инфляциянын 12 айлык мааниси 3,6 пайызды түзгөн (2010-жылдын июнь айы 2009-жылдын июнь айына карата), бул өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн төмөн (4,8 пайызга).

Баалардын мындай динамикасы дүйнөлүк азык-түлүк рынокторунда (буудай жана кант) тышкы таасирлердин жоктугу факторун кошо алганда, тамак-аш продуктуларына баалардын өзгөрүүсүнүн таасиринен, ошондой эле азык-түлүктөн башка товарларга баалардын динамикасынан улам түптөлгөн.

¹ Банк тутумунун аналитикалык балансындагы маалыматтар боюнча өзүнө жеке адамдардын жана юридикалык жактардын депозиттерин, ошондой эле башка финансы-кредит мекемелеринин депозиттерин гана камтыйт, мында Өкмөттүн депозиттери жана резидент эместердин депозиттери эске алынбайт.

1-таблица. Кыргыз Республикасындагы керектөө бааларынын динамикасы

	2010-ж. июнь айы			2010-ж. январь-июнь айлары 2009-ж. январь-июнь айларына карата
	2010-ж. май айына карата	2009-ж. июнь айына карата	2009-ж. декабрь айына карата	
Бардык товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр	100,1	103,6	104,1	102,9
Анын ичинде				
Тамак-аш азыктары жана алкогольсуз суусундуктар	99,9	99,3	103,4	97,9
Алкогол суусундуктары жана тамеки заттары	100,5	106,0	104,4	105,9
Азык-түлүктөн башка товарлар	100,2	109,2	105,0	110,6
Кызмат көрсөтүүлөр	100,5	105,1	104,1	104,0

Тамак-аш азыктарына жана алкогольсуз ичимдиктерге баалардын индекси жылдык мааниде 0,7 пайызга төмөндөгөн. Нан азыктарына баалардын динамикасы мурдагыдай эле, республикада дан эгиндеринин түшүмүнүн кыйла жогорку болжолунун (0,9 млн. тонн), ошондой эле буудайдын мурдагыдан калган арбыныраак калдыгынын таасири астында болгон. 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча эт продукциясы 5,8 пайызга кымбаттаган (импорттук продукциянын наркынын өсүшүнөн улам).

Жергиликтүү рынокко канттын кыйла арзан импорттолушу, ошондой эле бул жылы кант өндүрүүчү заводдун калыбына келишинин күтүлүп жатышы республикада канттын наркына таасирин тийгизген. Алсак, республика боюнча кантка баанын өсүш арымы жылдык мааниде өтүп жаткан жылдын январь айындагы 46,4 пайызга салыштырганда, өтүп жаткан жылдын июнь айында 33,4 пайызды түзгөн. УСКнын маалыматтары боюнча өтүп жаткан жылдын экинчи чейрегинде алынып келинген канттын орточо баасы тоннасына 776 АКШ долларын түзгөн (2010-жылдын биринчи чейрегине карата 2,7 пайызга төмөндөгөн).

Алкогол жана тамеки продукцияларына баалар жылдык мааниде тиешелүүлүгүнө жараша 4,9 пайызга жана 7,8 пайызга өскөн.

Азык-түлүктөн башка товарларга керектөө бааларынын индексинин 12 айлык өсүшү 9,2 пайыз чегинде катталган.

Турак-жай кызмат көрсөтүүлөрүнө да баалардын өсүшү байкалган жана жыл ичинде 8,4 пайызга кымбаттаган. Өтүп жаткан жылдын биринчи чейрегинде электрэнергиясына, ысык сууга жана борбордук жылуулук берүүгө тарифтердин жогорулоосу, товарлардын бул тобу боюнча аныктоочу фактор болгон. Ошондой болсо да, өтүп жаткан жылдын экинчи чейрегинде тиричилик керектөө товарлары үчүн тарифтер төмөндөгөн, бирок өтүп жаткан жылдын январь айындагы тарифтик чендерден жогору бойдон калган. Ушуга байланыштуу, жылдык мааниде товарлардын бул тобу боюнча баалардын өсүшүнүн 27,2 пайыздан (2010-жылдын биринчи чейрегинде) 9,3 пайызга чейин (2010-жылдын экинчи чейрегинде) басаңдашы жүргөн.

Үй буюмдарына жана тиричилик техникага баалардын өсүшүнүн басаңдоосу катталган, ал 3,6 пайызды түзгөн.

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында КММга баалардын өсүш ылдамдыгы уланган. Алсак, бензинге баа жылдык мааниде 73,4 пайызга, ал эми дизель отунуна 61,3 пайызга өскөн. Экинчи чейректен тартып жазгы талаа иштеринин башталышы, ошондой эле 2010-жылдын 1-апрелинен тартып

Кыргызстанга Россиядан экспорттолуучу мунайга жана мунай продукцияларына бажы алымдарынын киргизилиши, мындай тенденциянын түптөлүшүнүн негизги себептеринен болгон.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баалардын индекси жылдык мааниде 5,1 пайызга өскөн (2009-жылдын ушул эле мезгилинде 18,1 пайыз). Билим берүү кызмат көрсөтүүлөрүнө баалардын өсүшү 1,3 пайыз чегинде катталса, ресторандардын жана мейманканалардын кызмат көрсөтүүлөрү 1,5 пайызга өскөн, ал эми байланыш кызмат көрсөтүүлөрү 0,2 пайызга арзандаган.

Реалдуу сектор

2010-жылдын январь-июнь айларында ИДПнын номиналдуу көлөмү өткөн жылдын январь-июнь айларындагы көлөмүнө салыштырганда 5,0 пайызга көбөйүү менен 81 531,2 млн. сомду түзгөн (2009-жылдын январь-июнь айларында төмөндөө 2,0 пайызды түзгөн). Экономиканын өсүшү өтүп жаткан жылдын январь-июнь айларында өнөр жай өндүрүшү жана анын ичинде алтынды жигердүү казып алуу (ИДПнын өсүшүнүн жарымы «Кумтөр» алтын кен ишканасында алтынды казып алуунун көлөмүнүн пландуу көбөйүүсү менен камсыз болгон) менен камсыз болгон, ошондой эле экономиканын өткөн жылдагы өсүш арымынын төмөн болушу менен түшүндүрүлөт (төмөнкү базанын эффекти), бул өз кезегинде өнөр жайдын түшүүсүнөн жана кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндөгү жалпы төмөндөөдөн улам келип чыккан. «Кумтөр» алтын кенин иштетүү боюнча ишканаларды эске албаганда, ИДПнын реалдуу өсүшү 2009-жылдын январь-июнь айларындагы -0,6 пайызга караганда 1,5 пайыз чегинде катталган.

2-таблица. Ишкердиктин айрым түрлөрүнүн январь-июнь айларындагы ИДПнын өсүшүнө / төмөндөшүнө кошкон салымы (пайыздар)

	2009-ж. 1-жж. салыш. салмагы	2010-ж. 1-жж. салыш. салмагы	2009-ж. 1-жж. өсүш арымы	2010-ж. 1-жж. өсүш арымы	2010-ж. 1-жж. өсүшкө салым	2010-ж. 1-жж. дефлятордун өзгөрүүсү
Айыл чарбасы	14,6	12,8	2,5	0,2	0,0	-3,6
Тоо кендердин казып алуу жайы	0,7	0,6	9,2	7,5	0,0	-14,1
Кайра иштетүү өнөр жайы	11,4	17,0	-21,2	49,7	5,6	10,7
Э/энер., газды жана сууну өндүрүү жана бөл.	2,0	2,8	-13,0	12,7	0,2	42,1
Курулуш	4,3	4,4	-9,9	7,2	0,3	6,7
Соода; автомобилдерди ондоо	18,3	15,7	4,6	-9,0	-1,6	4,1
Мейман-р, ресторандар	1,5	1,3	4,4	-8,0	-0,1	1,2
Транспорт жана байланыш	11,3	11,0	6,9	0,2	0,0	7,3
Жана башкалар	23,4	22,2	2,1	-0,8	-0,2	5,6
Тамак-ашка таза салыктар	12,7	12,2	-1,8	5,0	0,6	1,1
ИДП	100,0	100,0	-1,8	5,0	5,0	5,2

Булагы: УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

Өндүрүштүн негизги өсүшү кайра иштетүү өнөр жайына туура келген. Анын физикалык көлөмүнүн индекси өткөн жылдын ушул мезгилиндеги 78,8 пайызга салыштырганда, 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында 149,7 пайызды түзгөн. Мында, өндүрүштүн олуттуу өсүшү алтын казып алуу менен байланышпаган, тамак-аш азыктары, текстиль жана тигүү өндүрүшү жана башка метал эмес минералдык продуктуларды өндүрүү сыяктуу тармактарда да белгиленген.

Электрэнергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү тармагында да өндүрүштүн байкалаарлык көбөйүүсү катталган. 2010-жылдын январь-июнь айларынын жыйынтыгы боюнча бул тармакты чыгаруу өткөн жылдын ушул эле айларындагы 13,0 пайызга төмөндөөгө салыштырганда 12,7 пайызга өскөн.

Тоо-кен өнөр жай өндүрүшү 7,5 пайызга өскөн.

Айыл-чарба продукцияларын дүңүнөн чыгаруу 2010-жылдын январь-июнь айларында 27 348,9 млн. сомду түзүү менен физикалык көлөмүндө 0,2 пайызга өскөн.

Кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндө биринчи жарым жылдыктын акыркы эки айында олуттуу төмөндөө жүргөн, натыйжада отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча бул тармактарда экономикалык өсүш терс мааниде түптөлгөн. Өсүш арымы соодада 2009-жылдын январь-июнь айларындагы 4,6 пайыздык өсүшкө салыштырганда, -9,0 пайызды түзүү менен олуттуу төмөндөгөн. Транспорт жана байланыш тармактарында дүң кошулган нарктын өсүшү өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндеги 6,9 пайызга каршы 0,2 пайызды түзгөн.

Отчеттук мезгил ичинде негизги капиталга инвестициялардын негизги көлөмү каржылоонун ички булактарынын эсебинен сыяктуу эле, тике чет өлкө инвестицияларынын түшүүсүнүн эсебинен да 2,7 пайызга өскөн жана 13 180,6 млн. сом чегинде калыптанган.

Кароого алынып жаткан жарым жылдыкта курулуштун дүң продукциясынын көлөмү 11 261,9 млн. сомду түзгөн, бул өткөн жылдын январь-июнь айларындагыдан 7,2 пайызга көп.

Тышкыэкономикалык сектор²

Кароого алынып жаткан мезгилдин алдынала жыйынтыгы боюнча товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн тартыштыгынын 26,7 пайызга төмөндөөсү, күндөлүк эсептин тартыштыгынын ИДПга карата 2,0 пайызга чейин төмөндөөсүн шарттаган.

Тышкы соода жүгүртүүнүн ФОБ баасындагы көлөмү 2009-жылдын тиешелүү көрсөткүчүнө салыштырганда 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында 11,8 пайызга көбөйгөн. Мында, экспорттук берүүлөрдүн өсүшү көбүнчө алтынды берүүлөрдүн 2,1 эсеге³ жана уран аралашкан химиялык заттарды берүүлөрдүн⁴ 15,7 пайызга көбөйүүсү менен камсыз болгондугун белгилей кетүү зарыл. Импорттук операциялардын негизги товардык номенклатурасында мунай продукцияларынын КМШ өлкөлөрүнүн импортунун нарктык көлөмүнүн көбөйүүсү байкалган, ал алардын бааларынын 50,7 пайызга өсүшү менен шартталган, ал эми ошол эле учурда түшүүлөрдүн физикалык көлөмү 2009-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 15,7 пайызга төмөндөгөн.

Кароого алынып жаткан мезгилде күндөлүк трансферттер боюнча валюталык түшүүлөрдүн төмөндөөсү байкалган, ал мамлекеттик секторго акчалай гранттардын

² Бул бөлүк алдынала алынган маалыматтардын негизинде даярдалган.

³ Мындай көбөйүү алтынды экспорттоонун физикалык көлөмүнүн 68,2 пайызга жана баалардын 25,5 пайызга өсүшүнүн эсебинен жүргөн. Экспорт алтынды эске албаганда, базалык мезгилдеги көрсөткүчтөн 1,9 пайызга артуу менен отчеттук мезгил ичинде 506,8 млн. АКШ долларын түзгөн.

⁴ Кароого алынып жаткан мезгил ичинде уран аралашкан химиялык заттардын экспортуна чийки заттардын экспортунун бүтүндөй көлөмүнүн 85,9 пайызы туура келген.

түшүүлөрүнүн олуттуу төмөндөөсү менен шартталган⁵. Эмгек мигранттарынын акчалай которууларынын көлөмү алгылыктуу динамикага ээ болгон жана 18,2 пайызга көбөйгөн.

Отчеттук мезгил ичинде капитал менен операциялардын жана финансылык операциялардын эсеби 201,1 млн. АКШ доллар өлчөмүндө оң түптөлгөн жана 2009-жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 21,4 пайызга төмөндөгөн. Отчеттук мезгилде тике чет өлкө инвестицияларынын өсүшү байкалган, анын көлөмү кароого алынып жаткан мезгил ичинде 175,5 млн. АКШ долларын түзгөн, анын 111,1 млн. АКШ доллары реинвестицияланган пайдага кирет.

Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча төлөм тендемнин сальдосу 11,5 млн. АКШ доллары өлчөмүндө терс түптөлгөн (2009-жылдын ушул эле мезгилинде 288 млн. АКШ доллар өлчөмүндө оң түптөлгөн). Дүң эл аралык камдардын көлөмү отчеттук мезгилдин акырына карата 1 568,4 млн. АКШ долларын түзгөн, бул товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн болочоктогу 4,2 айлык импортун жабат (2009-жылдын ушул эле мезгилинде дүң эл аралык камдардын көлөмү товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн 4,6 айлык импортун жапкан).

Сомдун номиналдуу эффективдүү алмашуу курсунун индекси (НЭАК) жыл башынан тартып 1,9 пайызга төмөндөгөн жана 2010-жылдын июнь айынын акырына карата 121,8ди түзгөн. Төмөндөө негизги соода өнөктөштөрдүн валюталарынын алмашуу курстарынын сомго карат бекемделиши менен шартталган. Алсак, казак тенгесинин орточо курсу 2010-жылдын июнь айында декабрь айындагы орточо курсуна салыштырганда сомго карата 6,1 пайызга, кытай юани 4,9 пайызга, АКШ доллары 4,8 пайызга, россия рубли 0,3 пайызга бекемделген. Мында, евронуң сомго карата 12,6 пайызга нарксызданышы байкалган.

Негизги соода валюталарынын алмашуу курсунун сомго карата бекемделүүсүнө карабастан, өнөктөш өлкөлөрдөгү инфляциянын кыйла төмөн деңгээли⁶ РЭАК индексине көбөйүү жагында басым жасаган, ошону менен алмашуу курсунун таасирин текшилеген. Ошентип, сомдун реалдуу эффективдүү алмашуу курсунун (РЭАК) индекси өтүп жаткан жылдын башталышынан тартып дээрлик өзгөргөн эмес жана 2010-жылдын июнь айынын акырына карата 103,3 чегинде катталган.

Мамлекеттик финансы сектору

Финансы министрлигинин Борбордук Казыналыгынын маалыматтары боюнча, мамлекеттик бюджеттин тартыштыгы 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында 1,3 млрд. сомду же ИДПга карата 1,6 пайызды түзгөн (2009-жылдын биринчи жарым жылдыгында бюджет ИДПга карата 0,8 пайыз өлчөмүндө профицит менен аткарылган). Мында, Кумтөрдүн дүң кирешесине салыктан түшкөн каражаттарды эске албаганда, мамлекеттик бюджеттин тартыштыгы 4,1 млрд. сомду же ИДПга карата 5,1 пайызды түзгөн.

Кароого алынып жаткан мезгилде мамлекеттик бюджеттин операциялык ишкердиктен түшкөн жалпы кирешелери 27,0 млрд. сом же ИДПга карата 33,1

⁵ Базалык мезгилдин жогорку деңгээли. Маалымат үчүн: 2009-жылы Россия Федерациясынын өкмөтүнөн 150,0 млн. АКШ доллары өлчөмүндө ири гранттык каражат түшкөн.

⁶ Кыргыз Республикасында инфляциянын деңгээли өтүп жаткан жылдын январь-июнь айларында 4,1 пайызды, ал эми негизги соода өнөктөш өлкөлөрдө тиешелүү көрсөткүч, алдын-ала алган эсептөөлөр боюнча 1,8 пайызды түзгөн.

пайыз чегинде катталган. Өткөн жылдагыга салыштырганда өсүш арымы 2009-жылдын биринчи жарым жалдыгындагы 27,8 пайызга каршы 0,6 пайызды түзүү менен төмөндөгөн, бул бүтүндөй алганда акыркы беш жыл ичинде түптөлгөн орточо жылдык деңгээлден төмөн.

Мамлекеттик бюджеттин операциялык иштерге жалпы чыгашалары 18,1 пайызга же 4,0 млрд. сомго көбөйүү менен 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында 26,2 млрд. сомду түзгөн.

Отчеттук мезгил ичинде төмөнкү топтор боюнча (бюджеттик чыгашалардын функционалдык классификациясына ылайык) чыгашалардын өсүшү байкалган: социалдык коргоого (2,2 эсеге), экономикалык маселелерге (18,5 пайыз), турак-жай коммуналдык кызмат көрсөтүүлөргө (9,7 пайыз), коргоого, коомдук тартипке жана коопсуздукка (9,4 пайыз), билим берүүгө (8,7 пайыз), саламаттыкты сактоого (2,4 пайыз). Социалдык коргоого чыгашалардын кескин көбөйүүсү 2010-жылдын башталышынан тартып коммуналдык кызмат көрсөтүүлөргө жана электр энергиясына тарифтердин жогорулатылышынан улам калктын кыйла жакыр катмарына компенсацияларды төлөөгө байланыштуу болгон. Мамлекеттик бюджеттин чыгашалары төмөнкү топторго кыскарган: айлана-чөйрөнү коргоого (2,6 пайыз) жана жалпы маанидеги мамлекеттик кызматтарга (10,2 пайыз).

Мамлекеттик бюджетти жалпы каржылоо кароого алынып жаткан мезгил ичинде 3,2 млрд. сомду түзгөн; анын ичинде ички каржылоо 2,3 млрд. сом, тышкы каржылоо – 0,8 млрд. сом.

Отчеттук мезгил ичинде бюджеттик каражаттардын финансылык эмес активдерди сатып алуу боюнча операцияларга (төмөнкү топтор боюнча операцияларды камтыган: негизги фондулар, запастар, жер) таза агылып чыгуусу 2,1 млрд. сомду же ИДПга карата 2,6 пайызды (2009-жылдын биринчи жарым жылдыгында – 4,0 млрд. сом же ИДПга карата 5,4 пайыз) түзгөн.

Финансы сектору

Банк тутуму

2010-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча⁷ Кыргыз Республикасынын аймагында 22 коммерциялык банк⁸ (Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалын кошо алганда) жана алардын 242 филиалы иштеп турган.

2010-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банк тутуму 3 571,1 млн. сом өлчөмүндө чыгым тарткан (2009-жылдын ушул эле мезгилинде 761,1 млн. сом). Отчеттук мезгил ичинде депозиттердин 24,3 пайызга төмөндөөсүндө коммерциялык банктардын суммардык активдеринин 23,5 пайызга жана банк тутумунун капиталынын 28,9 пайызга төмөндөөсү байкалган.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде өтүп жаткан жылы республикада болуп өткөн апрель окуяларына байланыштуу коммерциялык банктардын эсептеринен депозиттердин олуттуу агылып чыгышы белгиленген. Негизги агылып чыгуу резидент эместердин чет өлкө валютасындагы эсептерине туура келген. Алсак, 2010-жылдын январь-июнь айлары ичинде банктардын депозиттик эсептериндеги

⁷ Маалыматтар коммерциялык банктардын регулятивдик отчетуна ылайык келтирилген.

⁸ 2009-жылдын 31-майынан тартып Кыргыз Республикасынын банк тутумуна «Акыл» ИАКБ ААКсы кирген, анын лицензиясы реабилитациялоого байланыштуу 2009-жылдын 27-февралында калыбына келтирилген жана берилген.

калдыктар 23,4 пайызга, 30,3 млрд. сомго чейин кыскарган. Мындай төмөндөө чет өлкө валютасындагы депозиттердин 39,8 пайызга, 14,9 млрд. сомго чейин кыскаруусунан улам болгон, ал эми ошол эле учурда улуттук валютадагы аманаттар 15,4 млрд. сомду түзүү менен 4,1 пайызга өскөн. Мында, АКШ долларынын курсунун⁹ өзгөрүүсүнүн тийгизген таасирин эске албаганда, депозиттик база жыл башынан тартып 25,0 пайызга төмөндөгөн. Чет өлкө валютасындагы депозиттердин калдыктарынын кыскаруусунун натыйжасында, депозиттик базаны долларлаштыруу деңгээли жыл башталышына салыштырганда 13,4 п.п. кыскаруу менен 49,1 пайызды түзгөн.

Бүтүндөй алганда, 2010-жылдын биринчи жарым жылдыгында чет өлкө валютасындагы кредиттер 14,9 млрд. сомду түзүү менен 5,2 пайызга кыскарган (эгерде бир мезгил ичинде чет өлкө валютасынын курсунун өзгөрүүсүн эсепке албаганда, кыскаруу 9,9 пайызды түзөт). Ал эми улуттук валютадагы кредиттер июнь айынын акырына карата 10,9 млрд. сомду түзүү менен 14,3 пайызга өскөн.

Коммерциялык банктар тарабынан жаңы берилген кредиттердин көлөмү 11,2 млрд. сомду түзүү менен 15,5 пайызга көбөйгөн (2009-жылдын биринчи жарым жылдыгында 23,0 пайызга кыскаруу байкалган).

Улуттук валютадагы кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 2009-жылдын январь-июнь айларындагы көрсөткүчкө салыштырганда 2,8 п.п. төмөндөө менен 24,0 пайызды, ал эми чет өлкө валютасындагы кредиттер боюнча 1,7 п.п. төмөндөө менен 20,0 пайызды түзгөн.

Улуттук банктан лицензия алышкан банктык эмес финансы-кредит мекемелери

Кыргыз Республикасынын банктык эмес финансы-кредит мекемелер системасы 947 банктык эмес мекемеден турат¹⁰ (2009-жылдын июнь айынын акырына карата банктык эмес финансы-кредит мекемелердин саны 972ни түзгөн).

- Финансы компаниясы (ФКПРКС) - 1
- Банктарды рефинансылоонун адистештирилген фонду (БРАФ) - 1
- Микрофинансылык уюмдар - 380
- Кредиттик союздар - 229
- Алмашуу бюролору - 336

Банктык эмес финансы-кредит мекемелердин¹¹ кредиттик портфели¹² отчеттук мезгилдин акырына карата 10 244,3 млн. сомду түзгөн.

Башка финансылык мекемелер

Үч фондулук биржалардын тоорук аянтчаларындагы тооруктардын жалпы көлөмү 2009-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштарганда 65,8 пайызга кыскаруу менен 610,5 млн. сомду түзгөн. Тооруктардын көлөмүнүн төмөндөөсү бардык тоорук аянтчаларында белгиленген: «Кыргыз фондулук биржа» ЖАКтын тоорук аянтындагы бүтүмдөрдүн көлөмү 83,5 пайызга, 187,1 млн. сомго чейин, «Борбордук-Азия фондулук биржа» ЖАКта 24,4

⁹ Депозиттик базанын валюта түзүмүндө АКШ долларындагы аманаттар 91,0 пайызды ээлейт.

¹⁰ Ломбарддар боюнча маалыматтар эске алынбайт, анткени лицензиялоо 2009-жылдын 8-сентябрында токтотулган.

¹¹ МФУлардын отчету жарым жылдык негизде берилет

¹² Маалыматтар Финансы компаниясын, БРАФты эске алуусуз сунушталат (анткени Финансы компаниясынын кредиттери кредиттик союздарга, ал эми БРАФтыкы коммерциялык банктарга берилген).

пайызга, 392,6 млн. сомго чейин жана «Кыргызстандын фондулук биржасы – БТС» ЖАКтын тоорук аянтында биржалык тооруктары 77,6 пайызга кыскаруу менен 30,9 млн. сомду түзгөн. Мында, тооруктардын көлөмүнүн түзүмүндө бүтүмдөрдүн негизги көлөмү «Борбордук-Азия фондулук биржа» ЖАКка 64,3 пайыз туура келген.

2010-жылдын 1-июлуна карата абал боюнча республикада 19 камсыздандыруу уюму иштейт, анын ичинде экөө кайра камсыздандыруу уюму, ошондой эле резидент эместердин катышуусу менен 7 компания ишин жүзөгө ашырып турушкан. 2010-жылдын май айынын акырына карата камсыздандыруу уюмдарынын чогуу алгандагы активдери жыл башынан тартып 7,0 пайызга кыскаруу менен 804,9 млн. сомду түзсө, өздүк капитал 7,7 пайызга кыскаруу менен 654,4 млн. сомду түзгөн.

Учурда республикада эки мамлекеттик эмес пенсиялык фонд бар: «Кыргызстан» мамлекеттик эмес пенсиялык фонду жана «Жаны Азия» мамлекеттик эмес пенсиялык фонду (2009-жылдын 26-майында лицензия алган бирок иштеп баштай элек). «Кыргызстан» мамлекеттик эмес пенсиялык фондунун активдеринин өлчөмү беш ай ичинде 7,8 пайызга көбөйүү менен 2010-жылдын май айынын акырына карата 23,6 млн. сомду түзгөн, ал эми алардын чогуу алгандагы капиталынын көлөмү өзгөрүүсүз калуу менен 5,0 млн. сом өлчөмүндө катталган.